

В І Д З И В

офіційного опонента на дисертацію

Фещенко Олени Василівни «Екзамен як педагогічне явище у навчально-виховному процесі вітчизняної загальноосвітньої школи», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Актуальність теми виконаної роботи

Обрана тема дисертації «Екзамен як педагогічне явище у навчально-виховному процесі вітчизняної загальноосвітньої школи» на сучасному етапі розвитку загальної середньої освіти є актуальною, оскільки сприяє виявленню її якості, удосконаленню освітнього процесу, впливає на рівень інтелектуального, психологічного та морального розвитку особистості. Окрім того, дисертаційне дослідження спонукає учасників навчально-виховного процесу до впровадження інноваційних методик, які спрямовані на формування загальнопредметних та предметних компетентностей в учнів, тобто змінюються підходи до різних видів контролю, коригування процесу навчання їх та оцінювання. Тому наукове дослідження Фещенко Олени Василівни, подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, не викликає сумнівів, є важливим і своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація є складником комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Теорія, історія та практика управління навчальними закладами» (державний реєстраційний номер 0116U000116), наукової теми «Актуальні проблеми історико-педагогічного знання» (державний реєстраційний номер 0111U009198) Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування МОН України та НАПН України при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Тему дисертації затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 12 від 15.07.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 24.09.2013 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Аналіз теорії та практики екзамену як педагогічного явища дав можливість дослідниці виявити присутні результати, зокрема: по-перше, встановити, що тема дослідження не втрачала актуальності в різні історичні періоди, проте цілісно не була представлена; по-друге, розкрити сутність екзамену як педагогічного явища; по-третє, вивчити зміст, види, форми, організаційно-методичні й технологічні особливості екзаменів та підготовку вчителів до їх проведення на різних етапах розвитку українського шкільництва; по-четверте, висвітлено вплив демократичних форм управління на впровадження інновацій в організації й проведенні шкільних екзаменів; по-п'яте, визначено інноваційні та

прогностичні напрями проведення екзаменів (незалежних іспитів) в системі загальної середньої освіти України.

Досліджено джерела, на основі яких здійснено історико-педагогічний та історіографічний аналіз розвитку екзаменів у визначені автором історичні періоди.

Нові факти, одержані дисертантом

Уперше дисертанткою подано змістову характеристику екзаменів, визначено періодизацію їх проведення в школах України залежно від історичних умов: I період – імперський (перша половина XIX ст. – початок XX ст. (до 1917 р.); II період – радянський (початок XX ст. – кінець XX ст. (до 1991 р.) – (I етап: початок XX ст. – I половина XX ст. (1917–1949 рр.); II етап: II половина XX ст. (1950–1960 рр.)); III етап – кінець XX ст. (1970–1980-і рр.); III період – сучасний (з 1991 р. по 2017 р.); розкрито зміст та особливості організації й форм проведення екзаменів на різних етапах історії розвитку шкільництва, що допомогло відстежити цілісний екзаменаційний процес з моменту узаконеного започаткування їх; визначено прогностичні тенденції контролю та оцінки знань в контексті Концепції «Нова українська школа».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Найбільш суттєві наукові та практичні результати подано автором у висновках та опублікованих працях. У дисертації аргументовано основні положення та висновки, які базуються на теоретико-методологічному підґрунті та результатах багаторічного педагогічного досвіду.

Значення результатів для науки й практики

Для дисертаційного дослідження характерним є те, що розглядаються раніше не захищені наукові положення, обґрунтовуються результати вивчення важливої науково-прикладної проблеми – екзамену як педагогічного явища в навчально-виховному процесі вітчизняної загальноосвітньої школи. Наукові узагальнення базуються на уточненні особливостей змін освітніх пріоритетів, реалізації вимог щодо контролю за рівнем навчання учнів, впливі науково-методичних рекомендацій до проведення вступних, перевідних і випускних екзаменів; подальший розвиток екзаменаційного процесу спостерігається на характеристиці та систематизації історіографії «екзамену як педагогічного явища» за хронологічним і тематичним підходами, а також на аналізі поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців щодо теоретичної розробки питань із організації й проведення екзаменів, на подоланні психологічних бар'єрів учнями під час складання державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Теоретичні положення та результати дослідження варто використовувати в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів післядипломної педагогічної освіти із порівняльної педагогіки, теорії й історії педагогіки, у курсах за вибором із теорії контролю за рівнем знань, під час написання наукових робіт.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (362 найменувань, 12 архівних справ), 5 додатків на 18 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 246 сторінок, із них основного тексту – 186 сторінок. Дисертація містить 18 таблиць.

У першому розділі – «Теоретико-педагогічні основи дослідження екзамену як педагогічного явища» – розкрито історіографію теми дослідження та її джерельну базу, уточнено сутність ключових понять, розглянуто форми та види педагогічного супроводу екзаменів в ретроспективі історичних періодів.

Запропоновано авторську дефініцію: екзамен – це педагогічне явище, що реалізується у формі підсумкового контролю за рівнем навчання учнів і може зазнавати змін залежно від мети й завдань освітнього процесу.

У другому розділі – «Змістова характеристика проведення екзамену у вітчизняній загальноосвітній школі в різні історичні періоди» – подано змістову характеристику, специфіку екзаменів від моменту започаткування в дореволюційний період, етапи проведення в школах радянського періоду та розкрито особливості організації й проведення їх в сучасний період.

У третьому розділі – «Прогностичні напрями в проведенні екзаменів у вітчизняній загальноосвітній школі» – проаналізовано інновації, які мають місце в проведенні екзаменів на сучасному етапі, визначено прогностичні тенденції щодо розвитку екзаменів у контексті вимог до якості загальної середньої освіти та відповідно до основних положень Концепції «Нова українська школа». Доведено, що державна підсумкова атестація у формі зовнішнього незалежного оцінювання є сучасною і прогресивною, здійснюється на державному рівні, носить централізований і стандартизований характер, проводиться за єдиними вимогами до змісту, процедур і критеріїв оцінювання. Запропоновано автором науково-методичні рекомендації, які базуються на основі ретроспективи проведення екзаменів, та подано авторські пропозиції щодо вдосконалення освітніх вимірювань.

Висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, засвідчують, що дисертаційна робота за змістом і формою є завершеним дослідженням, відображають його найбільш важливі науково-теоретичні й практичні результати.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дослідження Феценко Олени Василівни, вважаємо за необхідне висловити такі побажання та зауваги:

1. Автором акцентовано увагу на використанні в освітньому процесі та під час державної підсумкової атестації тестових технологій на компетентнісних засадах (с. 187), проте бажано було б розглянути сутність поняття «компетентність», «компетенції» в підрозділі 1.2 першого розділу.

2. Вважаємо, що в ході висвітлення особливостей екзамену як педагогічного явища варто було б ширше подати авторську інтерпретацію наукових матеріалів.

3. Було б доцільно як учаснику організації й проведення сучасних незалежних іспитів розробити не лише науково-методичні рекомендації на

основі ретроспективи проведення екзаменів (с.174), а й створити методичний посібник з питань підготовки вчителів та учнів до державної підсумкової атестації чи методичний збірник інструментарію компетентнісного характеру.

4. У дисертаційній роботі мають місце приклади із проведення екзаменів у зарубіжних країнах (с.123), проте доцільно було б ширше висвітлити практику екзаменаційного процесу в країнах зарубіжжя.

5. Подані загальні висновки дещо деталізовані.

Водночас вважаємо, що вказані побажання та зауваги мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження Фещенко Олени Василівни.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Заслугове на схвалення рівень висвітлення основних результатів дослідження у фахових виданнях і результати апробації окремих положень у доповідях на представницьких конференціях різного науково-практичного спрямування. Основний зміст дисертації викладено в 12 публікаціях (11 – одноосібних), з них: 6 статей відображають основні наукові результати (2 – у зарубіжних фахових виданнях), 5 – апробаційного характеру, 1 додатково відображає результати дисертації.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Структурна побудова, зміст, результати роботи, основні висновки, викладені в авторефераті, відображають основні положення дисертаційного дослідження.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи зроблено висновок, що дисертаційна робота Фещенко Олени Василівни «Екзамен як педагогічне явище у навчально-виховному процесі вітчизняної загальноосвітньої школи» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслугове позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Фещенко Олена Василівна – заслугове присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук КНЗ

«Черкаський інститут післядипломної освіти

педагогічних працівників Черкаської обласної ради»,

проректор з питань ЗНО і моніторингу якості освіти

Н.І. Лісова

Підпис Н.І. Лісової завіряю.

Ректор КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, доктор філософії

Н.М. Чепурна